

ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ АУДІОВАННЯ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО- КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Ушакова Н.В. (Харків)

У статті звернено увагу на значущість підвищення ефективності формування вмінь аудіювання в іноземних студентів початкового етапу вивчення мови навчання. Автором виокремлено етапи роботи та їхні завдання, групи вправ та засобів контролю, актуальних для навчання аудіювання означеного контингенту студентів за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Розглядаються шляхи подолання труднощів застосування мультимедійних навчальних програм як комплексу для навчання аудіювання щодо відповідності специфічним вимогам даного типу навчальних засобів та загальним вимогам навчальних матеріалів навчання аудіювання.

Ключові слова: аудіювання, іноземні студенти, інформаційно-комунікаційні технології.

Ушакова Н.В. Проблемы обучения иностранных студентов аудированию средствами информационно-коммуникационных технологий. В статье обращается внимание на необходимость повышения эффективности формирования умений аудирования иностранных студентов начального этапа изучения языка обучения. Автором выделяются этапы работы и их задания, группы упражнений и средств осуществления контроля, которые актуальны для обучения аудированию указанного контингента студентов с помощью информационно-коммуникационных технологий. Рассматриваются пути преодоления трудностей применения мультимедийных обучающих программ как комплекса для обучения аудированию в соответствии со специальными требованиями к данному типу обучающих средств и общими требованиями к учебным материалам обучения аудированию.

Ключевые слова: аудирование, иностранные студенты, информационно-коммуникационные технологии.

Nataliia Ushakova. The problems of foreign students' training of listening skills by means of information and communication technologies. The article focuses on the importance of improving the effectiveness of foreign

students' listening skills formation at the initial stages of learning Russian as a foreign language. The author outlines the stages of work and its tasks, the groups of exercises and test tools, which are topical for listening skills training of the specified contingent of students with the help of information and communication technologies. The ways to overcome the difficulties of using multimedia educational programs as a training complex for teaching listening skills in accordance with specific requirements of this type of teaching aids and the general requirements of teaching materials for listening have been considered.

The author states that non-native language proficiency is the most important means of obtaining the professional education for foreign students. The significance of the use of information and communication technologies as the newest means of increasing the efficiency of the educational process as well as its individual subsystems including language training have been determined in the article.

Different aspects of teaching listening as a type of speech activity in scientific works of domestic and foreign scientists have been analyzed. The performance of listening skills improvement is possible through the systematic analysis of problems caused by non-compliance with linguodidactic requirements for the compilation of training materials for teaching listening skills to foreign students at initial stage of learning a non-native language.

The article deals with specific requirements for educational materials compiled with the help of information and communication technologies, among which are multimedia, interactivity, nonlinearity and others are the most important ones. The article discusses the ways of combining two separate groups of requirements for the combination of this type of teaching aids.

The author analyzes the experience of development of multimedia educational programs for teaching listening to the foreign students at the initial stages of learning Russian as a foreign language based on the adapted texts.

Key words: communication technologies, foreign students, information technologies., listening skills.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Володіння іноземною мовою є не тільки необхідним професійним складником особистості сучасного фахівця, але й найважливішим засобом здобуття професійної освіти.

У системі вищої освіти підготовчі факультети займають початкову базову сходинку формування комунікативної компетенції іноземних студентів, які прибувають із нульовим рівнем володіння мовою країни навчання. Національна освіта

іноземців має певні відмінності від вітчизняної не тільки в організації освітнього процесу, але й у змісті, що ставить завдання адаптації іноземних студентів до подальшого здобуття професійної освіти нерідною мовою та коригування рівня предметних знань. Мова виступає засобом оволодіння знаннями, отже, результативність навчально-пізнавальної діяльності студентів залежить від рівня сформованості мовленнєвих умінь. У нерідному середовищі спілкування студентів-іноземців здійснюється в аудиторний час у різних формах навчальних занять та в позааудиторний час у новому для них соціальному та культурному оточенні. Необхідність усного сприйняття лекційного матеріалу, усних повідомлень на практичних заняттях та в позааудиторний час, необхідність реагування та надання інформації на різноманітні усні запити визначають важливість сформованості вмінь аудіювання як виду мовленнєвої діяльності та декларують пошуки шляхів ефективного навчання.

На сучасному етапі стандарти здобуття іноземцями вищої освіти забезпечуються як чинною законодавчою базою про вищу освіту України, так і Типовими навчальними планами та Навчальними програмами для довузівської підготовки іноземних громадян [8]. Рекомендовані Міністерством освіти та науки України стандарти віддзеркалюють у своєму змісті профільність навчання, цілі, принципи, зміст та ін., традиційність та правильність визначення яких підтверджується багаторічним досвідом існування даної системи [10].

Система навчання нерідної мови підпорядкована триєдиній меті: комунікативній, навчальній, виховній. Комунікативність як провідна мета передбачає навчання практичного спілкування мовою. Навчальний цільовий компонент передбачає розвиток когнітивної бази студентів, що включає надбання знань про мову, країну проживання, знань у професійно орієнтованій галузі. Виховна ціль спрямована на особистісний розвиток студента та формування позитивного ставлення до мови спілкування і країни перебування.

Триєдина мета втілюється в результатах навчання, які презентуються у вигляді комунікативної компетенції, що має кілька складників, зокрема аудіювання, що є об'єктом даного дослідження. Лінгвістичний складник передбачає розуміння в

межах програмних вимог та виокремлених мовних мінімумів фонетичних, лексичних та граматичних явищ у мовленнєвому повідомленні, що сприймається на слух. Соціолінгвістичний та соціокультурний складники передбачають сформованість умінь співвідносити контекст мовленнєвого акту зі специфікою ситуації і соціальним статусом партнера, вміння співвідносити надбані знання етнокультурних особливостей в соціально-побутовій та соціокультурній сферах спілкування. Предметний та дискурсивний складники передбачають сформованість умінь логіко-сміслового структурування повідомлень різних сфер спілкування [5; 10]. Отже, рівень володіння мовою навчання визначає успішність реалізації іноземними студентами комунікативних потреб у всіх сферах спілкування в умовах нерідного мовного середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Навчання мовленнєвої діяльності та аудіювання як її виду висвітлюється науковцями з різних сторін. Загальні теоретичні особистісно-діяльнісні основи мовлення досліджено та визначено в роботах Л. Виготського, П. Гальперина, М. Давер, О. Леонтєва, А. Маркової, С. Рубінштейна, Н. Тализіної, І. Якіманскої та ін. Психолінгвістичні засади навчання нерідної мови досліджувались у роботах В. Артемова, М. Жинкіна, І. Зимньої, О. Леонтєва, О. Лурії, О. Соколова, лінгвометодичні основи навчання студентів-іноземців досліджувались Т. Вишняковою, Н. Гальськовою, Т. Капітоною, О. Митрофановою, Ю. Пасовим, А. Щукіним, науково-методичні засади створення посібників із формування вміння мовленнєвої діяльності – А. Арутюновим, М. Вятютневим, Н. Гез, Е. Сосенко, Н. Ушаковою. Розробці лінгводидактичних основ системи навчання аудіювання присвячені роботи багатьох методистів, серед яких А. Акішина, Н. Гальскова, І. Гончар, Т. Мехедькіна, Н. Любімова, І. Стамбулян, Н. Федотова, О. Кострубіна та ін.

Так, навчальний процес розглядається як діяльність суб'єкта – студента, формування та розвиток особистості якого здійснюється засобами навчального предмету, в даному випадку, – нерідної мови. Особистісний розвиток студента відбувається у діяльності, тому особистісний та діяльнісний аспекти даного підходу знаходяться в діалектичній єдності. Розглядаючи багаторівневий характер діяльності, О. Леонтєв визнає одиницею, що зберігає властивості

цілого, акт або дію, що складається з окремих операцій [6]. Отже, одиницями мовленнєвої діяльності є мовленнєві дії, які мають операційний склад. О. Леонтьєв розглядає дію як «процес, що має відповідати уяві про результат, який має бути досягнутий, тобто процес, підпорядкований певній меті» (переклад наш – Н. У.) [6: 17]. Конкретні умови, за яких мету може бути досягнуто, визначають вибір засобів здійснення дії – операцій. Зі зміною умов та засобів здійснення дії змінюється її операційний склад. У процесі мовної підготовки суб'єкта кожна мовленнєва операція вперше формується як усвідомлена мовленнєва дія, що відповідає первинному вмінню. Під час опрацювання первинна мовленнєва дія досягає автоматизму та стає навичкою.

Мовленнєве оформлення або сприйняття виокремленого смислового змісту відбувається за допомогою різних мовленнєвих дій та операцій. За характером використання мовних засобів у загальній системі мовленнєвих дій Ю. Пассов виокремлює фонетичні, лексичні, граматичні та графічні [7: 24]. Особливість мовленнєвих дій, необхідних для здійснення аудіювання, визначається його спрямованістю на сприйняття усного повідомлення. До системи аудитивних дій дослідник відносить «неопосередковане розуміння слів і словосполучень», «підсвідоме сприйняття та розрізнення звукової сторони мовленнєвої діяльності», «підсвідоме розпізнавання граматичного оформлення мовленнєвої діяльності» (переклад наш – Н. У.) [7: 24]». Аналіз досліджень І. Зимньої та Ю. Пассова дозволяє зробити висновок, що результатом аудитивних дій можна вважати «смислове рішення [термінологія – 4:50]», яке приймається реципієнтом.

Положення теорії поетапного формування розумових дій, викладені в дослідженнях П. Гальперіна, Н. Талізної та ін. [9], слугують підґрунтям виокремлення етапів становлення аудитивних дій відповідно до загальних закономірностей послідовності формування дій [5]. На першому етапі усного пред'явлення мовного матеріалу студенти сприймають та усвідомлюють його звукову форму – звуковий еталон, якому привласнюється певний смисл, та відповідні йому артикуляційні та візуальні еталони. На другому етапі відбувається тренування первинного привласнення певного смислу звуковому еталону та тренування вміння зберігати зв'язок між звуковими відрізками та певним смислом. На третьому етапі

поступово скорочується внутрішнє промовляння та процес привласнення звуковому еталону певного смислу, відбувається збільшення одиниць смислового сприйняття як результат розвитку механізмів утримання інформації в пам'яті під час безпосереднього усного сприйняття та розвитку механізмів установалення предикативних відносин у звуковому фрагменті. У результаті багаторазового вживання в спеціально утворених комунікативних ситуаціях на третьому етапі формування навичок сприйняття на слух мовних явищ завершується їхньою автоматизацією. У результаті четвертого етапу автоматизовані навички сприйняття та ідентифікації мовного явища використовуються студентами під час виконання різних завдань, що безпосередньо не пов'язані з цими навичками.

Отже, навчання аудіювання має три рівні: рівень формування перцептивної бази, рівень розвитку аудіювання як виду мовленнєвої діяльності, рівень оволодіння усним спілкуванням [3: 30]. Оволодіння перцептивною базою аудіювання служить основою для формування вмінь та навичок аудіювання як мовленнєвої діяльності. Воно включає формування артикуляційних навичок та мовленнєвого слуху. Метою даного етапу є формування та розвиток механізмів сприйняття звуку, складу, слова, словосполучення, речення, мікротексту. Розвиток мовленнєвого слуху передбачає розвиток як фонетичного, так й інтонаційного слуху. Формування загальних вмінь аудіювання на другому етапі повинно забезпечити можливість спілкування студента іноземною мовою. Навчання на цьому етапі відбувається на матеріалі зв'язних текстів обмеженого обсягу та складності. Результатом другого етапу навчання має бути здатність студентів повно та точно розуміти нескладні усні повідомлення, визначати смисловий центр фрази, виокремлювати головну та другорядну інформацію, розділяти текст на смислові частини, виявляти позицію автора до фактів повідомлення. Етап роботи, що відповідає реальній комунікації, вимагає від студента здатності брати участь у спілкуванні в ролі аудитора, а також здатності визначати комунікативний намір того, хто говорить. Зазначені рівні обумовлюють розвиток один одного та утворюють ієрархічну систему.

Формування вмінь аудіювання є поетапним та послідовним процесом, кінцевою метою якого є формування здатності сприймати іншомовне мовлення в реальних умовах комунікації. Навчання аудіювання потребує дотримання послідовності в процесі формування вмінь та навичок даного виду мовленнєвої діяльності за умови переходу від елементарних до більш складних, від легких до більш важких.

Сучасний стан розвитку системи професійної освіти характеризується впровадженням новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, засобів та форм навчання, кінцевою метою чого є підвищення результативності мовної підготовки як частини загальної освітньої програми. Е. Азімов визначає дані технології як «сукупність методів, процесів і програмно-технічних засобів, інтегрованих із метою збору, обробки, зберігання, розповсюдження, відображення та використання інформації» (переклад наш – Н. У.) [1: 324]. **Актуальність** даного дослідження полягає в необхідності вивчення проблем навчання аудіювання як виду мовленнєвої діяльності з використанням засобів інформаційно-комунікаційних технологій.

Мета даного дослідження – виявлення методичних засад поєднання лінгводидактичних вимог до традиційних навчальних матеріалів та специфічних вимог до комп'ютерних засобів навчання аудіювання іноземних студентів на початковому етапі вивчення нерідної мови.

Виклад основного матеріалу. Одним із напрямів нашої роботи є створення комп'ютерних навчальних програм із навчання аудіювання (зі складанням викладу), які є різновидом засобів інформаційно-комунікаційних технологій.

Існують специфічні вимоги до комп'ютерних засобів навчання, серед яких перше місце посідає їх *інтерактивність*. Процес комунікації набуває інтерактивного характеру внаслідок обміну інформацією між учасниками та їх сумісної діяльності. Взаємодія «комп'ютер – студент» відбувається під час виконання останнім навчальних завдань та вправ відповідно до покрокових інструкцій комп'ютера. За думкою М. Бовтенко, особливість такого діалогу полягає в забезпеченні одночасної взаємодії студента з навчальним змістом, викладачем та технічним засобом. Функції викладача реалізуються комп'ютером у формулюванні цілей, коригуванні дій

студента, визначенні результатів діалогічної діяльності. Діалог набуває багаторівневого характеру внаслідок контакту як з операційною системою, в цілому з програмою, так і з окремими навчальними завданнями. Активна роль студента в процесі взаємодії визначає послідовність та подовженість роботи, прийняття рішення щодо доцільності використання даного програмного забезпечення особисто тощо. Можна визначити як провідний інтерактивний характер даного типу комунікації, що відповідає назві інтеракції [2: 31].

Іншою особливістю такого типу навчальних матеріалів є їхня *мультимедійність* – використання засобів навчання, що презентуються у комплексі різних типів інформації (графічної, візуальної, аудіальної) та орієнтовані на включення всіх каналів сприйняття студента одночасно. Така одночасність нами розглядається як можливість обирати тип інформації для презентації навчального змісту залежно від доцільності та методичних завдань, відповідно до типу активного користувача – студента.

Комбінування типів інформації у презентації спрямовується на прискорення її сприйняття та розширює навчальні можливості. Комплексна презентація різних типів інформації дозволяє показати динаміку того чи іншого мовного матеріалу, що не властиво друкованим посібникам, які демонструють кінцевий результат (наприклад, мовленнєві зразки – моделі висловлювань у відповідній ситуації: у підручнику чи посібнику можуть бути представлені як запитання – відповідь, а динаміку змінювання мовної форми від початкової до кінцевої можна презентувати як відповідну анімацію).

Методичні можливості полягають у створенні навчальних матеріалів нового типу за допомогою комп'ютерних програм на відміну від їх простого механічного поєднання. Такий комплекс адаптує системи до змін функціонування залежно від умов роботи та визначається як засоби індивідуалізації навчання [2: 36]. Враховуючи особливості мовної підготовки студента, викладач використовує комп'ютерне забезпечення як педагогічний супровід.

Іншим фактором є *нелінійність* представлення навчального матеріалу. Нелінійність передбачає прихованість від користувача наступних завдань, змісту до моменту закінчення ним виконання

попередніх. Ознайомлення з інформацією затримується, мотивуючи до подальшого виконання завдань, ретельного вивчення навчальних матеріалів, виконання певних операцій за змістом, унеможливаючи, на відміну від надрукованих матеріалів, попереднє пролистування сторінок.

Запропоновані матеріали можна віднести до комп'ютерних засобів навчання, створених за допомогою прикладних допоміжних програм. Відповідно до цієї класифікації вони набувають статусу навчальних за змістово-структурним параметром: включення етапів презентації, тренування, контролю при роботі з матеріалом. Так, на етапі презентації проводиться робота з формування первинних навичок фонетичного, лексичного, граматичного характеру, яка націлена на зняття мовних труднощів. Етап тренування спрямовано на формування на основі цих навичок мовленнєвих умінь. Контроль перевіряє рівень сформованості мовленнєвих умінь та їх коригування.

Незалежно від того, що для розробки навчальних матеріалів нами обрано програму, яку традиційно відносять до допоміжних, однією з переваг Power Point вважаємо доступність: програма входить до складу стандартного пакету офісних програм та встановлена на більшості комп'ютерів, потребує володіння нею на рівні користувача як для викладача, так і для студента. Опрацювання обраної теми складається з трьох етапів: етап, що передує роботі з комп'ютером, етап безпосередньої роботи, етап, що виконується після завершення роботи з комп'ютером. До першого етапу можна віднести аудиторну роботу з формування мовних навичок та мовленнєвих умінь у різних видах мовленнєвої діяльності (говорінні, письмі, читанні) на матеріалі певного періоду – рівня. До другого відносимо виконання завдань, що складають дану навчальну програму. До третього належать завдання, націлені на складання власного монологічного висловлювання в усній або письмовій формі або у вигляді власного мультимедійного проекту – презентації.

На початковому етапі вивчення російської мови як іноземної навчання аудіювання відбувається згідно існуючих вимог. Серед цих вимог науковці виокремлюють дві великі групи: вимоги до самих власне навчальних аудіоматеріалів та вимоги до їхньої презентації. У нашому випадку використовуються адаптовані

матеріали, які на відміну від автентичних побудовані з урахуванням програмних вимог: належать до загальномовної сфери комунікації, обрані за закріпленою у програмі тематикою, тому доцільні, мають етичну та естетичну привабливість, відповідають реальності, отже, є валідними. Наприклад, навчання аудіювання на матеріалі текстів починається після закінчення студентами вступного фонетичного курсу, коли вони спроможні сприймати на слух елементарні фрази та невеликі висловлювання.

Посильність сприйняття граматичних явищ забезпечується опануванням мовного матеріалу в інших видах мовленнєвої діяльності: говорінні, читанні письмі під час попередніх занять. Кількість нових лексичних одиниць відповідає програмним нормативам та складає на цьому етапі 1-1,5 відсотки. Семантизація нових лексичних явищ відбувається за допомогою наочних зразків, а виконання передтекстових вправ знімає труднощі усного сприйняття.

Тексти не включають нові граматичні явища, складені виключно на вивченому та відпрацьованому граматичному матеріалі. Так, граматичні моделі окремих фраз повторюють вивчений на інших заняттях матеріал та не ускладнюють сприйняття. Інтонаційна будова, виокремлення інтонаційного центру висловлювань відповідає опанованим конструкціям. Кількість слів у окремій фразі не перевищує 5-6 одиниць. Отже, заняття націлене на навчання власне аудіювання.

Передтекстові завдання включають тип вправ, що мають в методиці назву «сніжний ком». Для виконання вправ обрані найбільш значущі у змістовому плані висловлювання та висловлювання з ускладненою структурою (ключові фрази та фрази, що містять нові лексичні одиниці).

Порядок розширення навчального матеріалу має характер від нового до знайомого. Це означає, що на початку роботи з фразою, яка покроково доповнюється новими одиницями, обирається рематичний компонент. Кінцевим продуктом засвоєння є комунікативний фрагмент, що дорівнює окремій фразі та являє собою мінімалізовану одиницю сприйняття. Завдання вправи полягає у формуванні вмінь виокремлення цієї одиниці з мовленнєвого потоку та в поєднанні її з певним смислом внаслідок приєднання студентом її до мовного досвіду – переведення її

сприйняття з рівня оперативної пам'яті на рівень довгострокової пам'яті.

Кінцевою метою низки таких вправ є приєднання до мовного досвіду певної кількості таких комунікативних фрагментів, які становлять основу для розкриття обраної теми. Так, наприклад, для теми «Мої друзі» типовими комунікативними фрагментами є «вік», «місце проживання», «заняття», «зовнішність», «риси характеру», «спільні інтереси» тощо. Опора на ряд візуалізацій прискорює процес сприйняття.

Презентація викладачем матеріалу здійснюється візуально та голосом. Ураховуючи невисокий рівень навченості студентів викладач може використовувати як опору друкований мікротекст, фразу або залишити для презентації лише візуальну наочність без опори на текстовий матеріал. Аудіопрезентація текстового матеріалу є доцільною для обраного рівня володіння мовою. Презентація аудіоматеріалів за допомогою технічних засобів може скласти для студентів додаткові труднощі. Натомість голос викладача знайомий студентам, що дозволяє їм зосередитись на сприйнятті нової інформації.

Візуальні опори відтворюють послідовність презентації інформації, допомагаючи студентові зберегти її у пам'яті. Після прослуховування студенту пропонується дати назву текстовим фрагментам, усьому тексту, відтворити змістову послідовність тексту з опорою на наочність. Інше завдання пропонує студентові заповнити пробіли у графічному ключі, виконати тест на знання, розуміння, визначення поняття детальної інформації. Такі завдання перевіряють повноту та глибину сприйняття. Кількість прослуховувань, одне чи два, залежить від кінцевої мети заняття. Останнім завданням може бути як відтворення тексту, так і складання власного подібного за змістом тексту в усній чи письмовій формі.

Висновки. У процесі навчання аудіювання слухачів підготовчих відділень важливе місце посідає проблема результативності усного сприйняття навіть адаптованих текстів. Для вирішення означеної проблеми доцільним є використання мультимедійних навчальних програм, що дозволяє дотримуватися послідовності у формуванні аудитивних вмій за рахунок нелінійності презентації навчальних

матеріалів з метою поступового зняття мовних труднощів, комплексної презентації різних типів інформації як з метою відтворення динаміки різноманітних за ступенем складності мовних явищ, так і з метою розвитку мовленнєвих механізмів тощо.

Перспективою подальших досліджень є розробка лінгводидактичної моделі навчання аудіювання з використанням мультимедійних навчальних програм з урахуванням проблем поєднання специфічних вимог для даної групи навчальних засобів та традиційних лінгводидактичних вимог для аудитивних навчальних матеріалів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Азимов Э.Г. Информационно-коммуникационные технологии в преподавании русского языка как иностранного: методическое пособие для преподавателей русского языка как иностранного. М.: Русский язык. Курсы, 2012. 352 с.
2. Бовтенко М.А. Компьютерная лингводидактика: учебное пособие. М.: Флинта: Наука, 2005. 216 с.
3. Елухина Н.В. Обучение аудированию в русле коммуникативно ориентированной методики. *Иностранные языки в школе*. 1989. № 2. С. 28–36.
4. Зимняя И.А. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке. М.: Просвещение, 1985. 160 с.
5. Капитонова Т.И., Московкин Л.В. Методика обучения русскому языку как иностранному на этапе предвузовской подготовки. СПб.: Златоуст, 2006. 272 с.
6. Основы теории речевой деятельности / отв. ред. А.А. Леонтьев. М.: Издательство «Наука», 1974. 368 с.
7. Пассов Е.И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению. М.: Рус. яз., 1989. 276 с.
8. Программа дисциплины «Русский язык» для студентов-иностранцев подготовительных факультетов высших учебных заведений Украины / сост. А.Н. Погребняк, Н.В. Ермоленко, Л.П. Харахаш, С.М. Яцюк. *Навчальні плани та програми: (довузівська підготовка іноземних громадян): Ч. 2.: Фізика. Хімія. Математика. Основи інформатики та обчислювальної техніки. Креслення. Історія України. Російська мова. Українська і зарубіжна література. Основи психології. Образотворче мистецтво* / уклад. Б.М. Андрущенко, Ю.М. Іваненко, Ю.О. Колтаков та ін. К.: ІВЦ «Вид-во «Політехніка», 2005. С.78–132.

9. Талызина Н.Ф. Управление процессом усвоения знаний. М.: Изд-во МГУ, 1975. 344 с.
10. Ушакова Н.И., Тростинская О.Н. Концепция языкового образования иностранцев в вузах Украины. Преподавание русского языка иностранным студентам: теория и практика, традиции и инновации: монография / под ред. Н.И. Ушаковой. Х.: ХНУ имени В.Н. Каразина, 2014. С. 93–107.

REFERENCES

- Azimov, E.G. (2012). *Informatsionno-kommunikatsionnye tehnologii v prepodavanii russkogo yazyka kak inostrannogo* [Information and communication technologies in teaching Russian as a foreign language]. Moscow: Russkiy Yazik. Kursi [in Russian].
- Bovtenko, M.A. (2005). *Kompyuternaya lingvodidaktika* [Computer linguodidactics]. Moscow: Flinta: Nauka [in Russian].
- Kapitounova, T.I. and Moskovkin, L.V. (2006). *Metodika obucheniya russkomu yazyku kak inostrannomu na etape predvuzovskoy podgotovki* [Methods of teaching Russian as a foreign language at the stage of pre-university training]. Saint Petersburg: Zlatoust [in Russian].
- Leont'yev, A.A. (Ed.). (1974). *Osnovi teorii rechevoy deyatel'nosti* [Fundamentals of the theory of speech activity]. Moscow: Izd-vo Nauka [in Russian].
- Passov, Ye.I. (1989). *Osnovi kommunikativnoy metodiki obucheniya inoyazichnomu obshcheniyu* [Basics of communicative teaching of foreign language communication]. Moscow: Russkiy Yazik [in Russian].
- Pogrebnyak, A.N., Yermolenko, N.V., Harahash, L.P. and Yatsyuk, S.M. (Comps.). (2005). Programma distsiplini "Russkiy yazik" dlya studentov-inostrantsev podgotovitel'nykh fakultetov visshih uchebnykh zavedeniy Ukraini [The academic program of the discipline "Russian language" for foreign students of preparatory faculties at higher educational institutions of Ukraine]. *Navchalni plani ta programi: (dovuziv's'ka pidgotovka inozemnih gromadyan)* [Curricula and Programs: (Pre-University Preparation of Foreign Citizens)]. B.M. Andrushchenko, Yu.M. Ivanenko, Yu.O. Koltakov et al. (Comps.). Kyiv: Vidavnytstvo Politehnika, Vol. 2, pp. 78–132 [in Russian].
- Talizina, N.F. (1975). *Upravleniye protsessom usvoyeniya znaniy* [Management of the process of mastering knowledge]. Moscow: Izd-vo MGU im. M.V. Lomonosova [in Russian].
- Ushakova, N.I. and Trostinskaya, O.N. (2014). Kontseptsiya yazykovogo obrazovaniya inostrantsev v vuzah Ukraini [The concept of language education of foreigners at universities of Ukraine]. *Prepodavaniye russkogo*

- yazika inostrannim studentam: teoriya i praktika, traditsii i innovatsii [Teaching Russian to foreign students: theory and practice, traditions and innovations]*. Kharkiv: V.N. Karazin Kharkiv National University, pp. 93–107 [in Russian].
- Yeluhina, N.V. (1989). Obucheniye audirovaniyu v rusle kommunikativno oriyentirovannoy metodiki [Teaching listening within the framework of the communicative-oriented method]. *Inostranniye yaziki v shkole [Foreign languages at school]*, 2, pp. 28–36 [in Russian].
- Zimnyaya, I.A. (1985). *Psihologicheskkiye aspekty obucheniya govoreniyu na inostrannom yazike* [Psychological aspects of teaching speaking the foreign language]. Moscow: Prosveshcheniye [in Russian].

Стаття надійшла до редакції: 30.09.2018

Ушакова Наталія Володимирівна, старший викладач кафедри філології та лінгводидактики Харківського національного автомобільно-дорожнього університету (61002, м. Харків, вул. Ярослава Мудрого, 25.); e-mail: ushakova_natali@ukr.net; orcid: <http://orcid.org/0000-0001-8478-1964>.

Ушакова Наталия Владимировна, старший преподаватель кафедры филологии и лингводидактики Харьковского национального автомобильно-дорожного университета (61002, г. Харьков, ул. Ярослава Мудрого, 25); e-mail: ushakova_natali@ukr.net; orcid: <http://orcid.org/0000-0001-8478-1964>.

Nataliia Ushakova, Assistant Professor, Department of Philology and Linguodidactics, Kharkiv National Automobile and Highway University (61002, Kharkiv, 25 Yaroslava Mudrogo Street); e-mail: ushakova_natali@ukr.net; orcid: <http://orcid.org/0000-0001-8478-1964>.